

Ekonomik Büyüme ve Çevrenin Korunması Politikaları Arasında: Gençlerde İklim Değişikliği Algısı ve Tutumlar

Between Economic Growth and Environmental
Protection Policies: Climate Change
Perceptions and Attitudes among Youth

Journal of Civilization Studies
Volume 8, Issue 1, pp. 27-40
2023
DOI: 10.52539/mad.1309010
Received: 2 June 2023
Accepted: 27 June 2023
© The Author(s) 2023
For reprints and permissions:
<https://dergipark.org.tr/pub/mad>

Burcu TAŞKIN¹

Özet

Dünyanın birçok yerinde, yerel halk, çeşitli gruplara özellikle gençlere odaklanarak, çeşitli yeşil, çevreci eylemlere katılımı artırmak için politikalar izlemektedir. Diğer yandan bu yöndeki eylem çağrılarının, çevre ile ilgili sorunların daha çok uzak bir döneme yönelik riskleri barındırdığı için yeterli aksiyon alınmasını sağlayamadığı görülmektedir. Bu çalışma 'görünür bir kirlilik' olan müsilajdan ilham almıştır. Araştırma 2021 senesinde Marmara Denizi'nde yaygın olarak görülen ve halk arasında paniğe yol açan müsilaj sonrası gençlerde genel olarak çevrenin korunması ve iklim değişikliği konularında algı ve tutumlarını anlamayı amaçlamaktadır. 18-40 yaş grubundaki gençlerle yapılan anket çalışması göstermiştir ki çevrenin korunması ve iklim değişikliği ile ilgili farkındalık ve bireysel davranış değişiklikleri yüksek olsa da, merkezi yönetimler asıl önleyici aktör olarak görülmektedir. STK'ların ve devletin politikaları ise yeterli bulunmamaktadır. Diğer bir ilgi çekici sonuç ise ekonomik büyüme ve çevrenin korunması denklemi ile ilgilidir. Gençler her ne kadar ekonominin mevcut durumda en önemli sorun olduğunu belirtse de, tercihlerinin ekonomik büyüme ve istihdamın artırılması yerine çevrenin korunması yönünde kullanmışlardır. Kanal İstanbul Projesi belki de bu hassasiyetler doğrultusunda değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: İklim Değişikliği; Ekonomik Büyüme; Müsilaj; Gençlerde Tutumlar; Kanal İstanbul Projesi

Abstract

In many parts of the world, local people are pursuing policies to increase participation in a variety of green, environmental actions, with a focus on various groups, particularly youth. On the other hand, it is seen that the calls for action in this direction do not provide sufficient action to be taken since environmental problems involve risks for a very distant period. This work was inspired by mucilage, a 'visible impurity'. The research aims to understand the perceptions and attitudes of young people on environmental protection and climate change in general, after mucilage, which was common in the Marmara Sea in 2021 and caused panic among the public. The survey conducted with the youth with the 18-40 age group showed that although awareness and individual behavioural changes regarding environmental protection and climate change are high, central governments are seen as the main preventive actor. The policies of NGOs and the state are not sufficient. Another interesting result is related to the equation of economic growth and environmental protection. Although the youth stated that the economy is the most important problem in the current situation, they used their preferences for the protection of the environment rather than economic growth and increasing employment. The research reveals that The Kanal İstanbul Project should be evaluated in line with these sensitivities.

Key Words: Climate change; Economic growth; Musilage; Youth Attitudes; Canal İstanbul Project

¹ Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, e-mail: burcu.taskin@medeniyet.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4504-2098

GİRİŞ

Çevre sorunları sanayileşme, nüfus artışı ve kentleşme gibi faktörlerin etkisiyle 1970'li yıllardan itibaren tüm dünya ülkelerinin ana gündemi haline gelmiştir. Diğer yandan bu yöndeki uyarılar ve uzak bir döneme yönelik riskleri barındıran söylemler, yeterli aksiyon alınmasını sağlamamıştır. Diğer bir deyişle, bu etkiler görünür olmadığı sürece, gerekli önlemlerin alınması gecikmektedir. Bu tür uyarılar kimi zaman 'iklim değişikliği' yoktur diyerek küçümsenmiştir (The Economist, 2017). Çoğu kişi "zaten kısa bir ömrüm var, bir de bununla mı uğraşayım?" diyerek, belki de gezegenin devasa yapısı karşısında "Bir şey olmaz" tavrını sergilerken, belki de umutsuzluğunuza rağmen "Ne gibi bir yardım yapabilirim ki? Ya da "bilim insanlarının bu sorunu da çözeceğine inanıyorum" diyebilir. İnsanlar genel olarak ani değişimlere tepki vermektedirler, ancak uzun vadeli değişimler söz konusu olduğunda umursamazlık hâkim olmaktadır. Bu yüzden 2021 senesinde Marmara Denizi'nde Boğazlar da dahil yaygın bir alanda gözlenen müsilaaj, bu algı ve tutumların kısa sürede değişmesine yol açmıştır.

2021 senesinin başından, haziran ayına kadar halk arasında "deniz sümüğü" olarak bilinen kalın, köpüklü bir deniz müsilaajı tabakası, Türkiye'nin Marmara Denizi'nin İstanbul yakınlarındaki bölgelerine yayıldı, balıkçılığı ve turizmi aksattı ve deniz yaşamını öldürdü. Türkiye tarihinin en büyük temizlik çalışması tam 6 ay sürdü. Bu süreçte Hükümet, atık su arıtımını iyileştirerek Marmara'yı kurtarma sözü verdi. Ancak bu durum ilk olarak 2011 yılında gündeme gelen ve kamuoyunda tartışılmaya devam eden 'Kanal İstanbul Projesinin' hayata geçmesi halinde olası etkileri üzerine kaygıları derinleştirdi. Uzmanlar projenin Marmara Denizi'ndeki azot fosfor yükünün ve denizdeki akıntıların etkileneceği belirtiliyor ve bu durumun Marmara Denizi'nin kaderini telafi edilemez şekilde değiştirebileceğini iddia etti (National Geographic, 2018). Projenin İstanbul'un kısıtlı içme suyu kaynaklarını azaltacağı ve müsilaaj gibi deniz kirliliklerini artırabilme potansiyeli hâlâ tartışılmaktadır (kanalistanbul.gov.tr). Tabii ki kısa ekolojik değişikliklerin altında uzun süreli nedenler bulunduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu deniz kirliliği kısa süreli bir olay gibi gözükse de aslında arkasında göç, nüfus artışı, sanayileşme, ekonomik kalkınma ve çevre politikaları gibi birçok sosyal ve siyasal unsurların birbiri ile yakından ilişkisini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Marmara Denizi havzası başta ülkemizin en büyük şehri olan İstanbul olmak üzere en büyük şehirlerini barındıran bir iç deniz konumundadır. Göreceli olarak küçük bir alan olmasına rağmen havzada ülke nüfusunun yaklaşık 1/3'ü yaşamaktadır. Havzadaki aşırı nüfus artışı ve kontrolsüz yapılaşma özellikle Marmara Denizi üzerinde büyük bir baskı oluşturmuştur. Uzun yıllar süresince arıtılmadan ya da sadece ön arıtıma tabi tutularak Marmara Denizi'ne verilen atıklar denizin taşıma kapasitesini aşmış, bu nedenle denizde yaşayan birçok canlı türü tamamen ortadan kaybolmuştur. Hatta aşırı kirlenme nedeniyle Marmara Denizi'nin "Doğu Körfez" bölümü uzun yıllardan beri balıkçılığa kapatılmıştır (Albay, 2023). Marmara, 2007'den beri düzenli müsilaaj salgınları gördü. Ancak, 2021'deki Müsilaaj, çevre kirliliği felaketini büyük boyutlarıyla görünür kılmış, halk arasında büyük panik yaratmış ve çevre politikalarının sorgulanmasını sağlamıştır. Bu durum bize ekoloji ile sosyal bilimlerin arasındaki ilişkiyi, yani Giddens Paradoksunu hatırlatır.

Giddens Paradoksu (Giddens, 2013), iklim değişikliğinin etkilerinin günlük hayatta elle tutulur, görünür ve ciddi boyutlara ulaşmadıkça insanların onu önlemek için hiçbir şey yapmayacağını, etkiler hayatı derinden sarstığında ise önlem almak için artık çok geç olacağını ifade eder (Bulut, 2017). Böylelikle iklim değişikliğini önlemek için radikal önlemler sürekli ertelenir. Ekolojik riskleri olduğundan hafif gösteren söylemler; konunun küresel bir sorun olduğunun belirtilerek sorumluluk alınmaması, küresel hareket etmenin zorlukları, bireysel olarak uygulamaların sınırlılıkları, önlem alınmasının ertelenmesine yol açabilir. Bu aynı zamanda bireyin içinde yaşadığı topluma ve devlete duyduğu güvenle ve paradoksal olarak bireyin güvenlik arzusu ile de ilgilidir.

Bauman (2014: 32), yaşam politikasının merkezinde derin bir güvenlik arzusunun bulunduğunu belirtir. Bireyler, günlük hayatlarında bu güveni, modernliğin hesaplamış olduğu dışsal risklere göre kısmen sağlayabilirler. Fakat modernliğin bir başka yüzü olan olumsuzlukları, öngörülemez niteliği ve küreselleştirici etkisi nedeniyle denetleyemediği gibi görünen yüksek maliyetli riskler mevcuttur. Giddens (2014: 278)'a göre bu türden yüksek yıkım potansiyeli olan riskler, kişisel ve küreselin birbirleriyle olan karşılıklı ilişkisi açık bir şekilde gösterir. Çünkü topyekûn bir felâkette dünyadan başka gidebileceğimiz başka bir yer yoktur. Dolayısıyla yaşam politikası, sadece geleneğin yitirilmesi sonucu karar verme alanlarının

genişlemesi ile ilgili değil, karşı karşıya olduğumuz yüksek maliyetli risklerle de ilgilidir (Giddens, 2009: 95). Bunlardan en önemlisi ekolojik risklerdir.

Ekolojik riskler ve bunlara karşı oluşturduğumuz algı ile tutumlar ise kişinin değerleri ile de ilgilidir. Inglehart'ın (1977) Değerler Dönüşümü teorisi son dönemlerde dışsal/materyalist değerlerin önemini kaybettiğini; kendini ifade etme ve otonomi gibi içsel/post materyalist değerlerin önem kazandığı savunulmaktadır. Inglehart, kuşaklararası değer değişim argümanında genç kuşakların yaşlı kuşaklara oranla post-materyalistik değerlere sahip olduklarını iddia etmektedir. Bu teoriye göre yaşlı kuşaklar, kıtlık ve güvensizlik ortamında yaşamış, hayatın zorluklarını emekleriyle çalışarak geçirmişlerdir ve maddi değerler onlar için, birinci derecede önemli olmuştur. Tam tersine genç kuşaklar refah ve güvenlik koşullarında büyümüşlerdir ve kişisel özerklik, kişisel ilişkilerde uyum, dayanışma gibi kendini ifade eden post-materyalist değerlere öncelik vermektedirler. Bu değerler aynı zamanda fiziksel ve ekonomik güvenliğe öncelik veren, Materyalistler ile; saygınlık, entelektüel ve estetik, günlük yaşamda çevrenin korunması, insan hakları, kadın hakları, hayvan hakları gibi değerlere önem verenler yani Post-materyalistler arasındaki önceliklerle de ilgilidir. Bu değerler tamamen karşıt değildir. Genç kuşak da ekonomik ve fiziki güvenliğe olumlu şekilde değer vermeye devam etmektedir; ancak göreceli öncelikleri geçmişten daha düşüktür (Inglehart, 1977: 3).

Bu teoriler ve bilgiler ışığında çalışma şu soruları incelemeyi amaçlamaktadır: Bireylerin çevrenin korunmasına dair algılarını ve tutumlarını neler belirlemektedir? Çevre ile ilgili önlemlerin sorumluluğu bireyde mi yoksa devletlerde midir? Bireysel ve devlet düzeyinde ne tür önlemlerin alınması beklenilmektedir? Çevrenin korunması ve iklim değişikliğine dair bilgileri ve eğitimi gençler hangi kanallar aracılığıyla elde etmektedir? Aynı anda herkesin sorumluluk alması ve eyleme geçmesini talep eden çevre politikalarında, bireyler birbirine nasıl güvenecektir? Önlemler yaptırımıyla mı, ödülle mi teşvik edilmelidir? Gençlerde materyalist ve post-materyalist değerler nasıl önceliklendirilmektedir? Bu soruların cevabını arayan bu çalışmada çevre konusunda farkındalığının ve eğitiminin daha fazla olduğu ve istihdam açısından daha kırılgan yapısı düşünüldüğü için gençlerin algı ve tutumlarına odaklanmayı hedeflemektedir. Bu amaçla önce Avrupa Birliği ve Türkiye'deki çevre politikaları üzerine kısa bilgilendirme verilecek, ikinci bölümde anket uygulaması açıklandıktan sonra bulgular paylaşılacaktır. Son bölümde ise ekonomik kalkınmanın önemi, sürdürülebilir kalkınma ile çevrenin korunması bir tezat oluşturur mu yoksa uzlaşmacı bir denge kurulabilir mi? soruları kamuoyunda önemli yer tutan Kanal İstanbul tartışması üzerinden değerlendirilecektir.

1. AVRUPA BİRLİğİ VE TÜRKİYE'DE ÇEVRE POLİTİKALARI

Çevre politikaları ve iklim değişikliği, farklı yaklaşımları kapsamlı bir şekilde ele almayı gerektiren çok-boyutlu bir olgudur. Genel olarak çevre politikası, bir ülkenin çevre konusundaki tercih ve hedeflerinin belirlenmesi olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2000). 19. yüzyılın ortalarından itibaren dünyanın ısınmakta olduğuna yönelik çalışmalar olsa da, iklim değişikliği ve küresel anlamda etkileri son 20-30 yılda gündeme gelmiştir (The Economist, 2019). İklim değişikliğinin sera etkisi olan gazların konsantrasyonunun atmosferde artmasına bağlı olarak yeryüzüne inen güneş ışınlarının tekrar atmosfere yansımalarının engellenmesinden kaynaklandığı bilinmektedir. Bu duruma karşı sadece ulusal ölçekli değil, şüphesiz uluslararası ve küresel bir yaklaşım ve politikalar izlenmesi kabul görmüştür.

Toplumsal cinsiyet eşitliği alanında olduğu gibi, çevre politikalarında da İskandinav ülkelerinin üyelikleri Avrupa Birliği'nde (AB) politika oluşturulmasında etkili olur. AB'de çevrenin ve doğal kaynakların korunmasının önemi 70'li yıllarda hissedilmeye başlanılmıştır (Talu, 2000). 1972'de Stockholm'de düzenlenen Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Çevresi Konferansı, çevreyi önemli bir sorun haline getiren ilk dünya konferansıdır. AB de çevre konusunda politika üretmeye bu yıllarda eylem planlarıyla başladı.¹ Bu dönem içerisinde atıkların geri dönüşümü, su ve hava kirliliği ile ilgili minimum standartların ve yasal zeminin oturtulması gerçekeştirildi. O yıllarda Birleşmiş Milletler'in ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın çevre sorunlarına yaklaşımları ve bu alanda politika belirleme girişimleri de Topluluğun bu alanı önemsemesine zemin hazırlamıştır. Bu durum AB üye ülkelerinin bu

¹ Detaylı bilgi için bkz. United Nations Conference on the Human Environment, 5-16 June 1972, Stockholm. <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>

alandaki ortak ve dayanışma halinde bir politika belirleme ihtiyacını doğurmuştur. Bu hem bireysel anlamda üye ülkelerdeki yaşam kalitesinin yükseltilmesini hedefler, ama aynı zamanda diğer önemli neden çevre konusunun ekonomi politikalarıyla olan bağıdır. Ülkelerin farklı ekonomik üretim türleri, gelişmişlik seviyesi ve çevre sorunları ve politikaları mevcuttur. Çevreye duyarlı üretim diğer yandan ürün maliyetini de yükseltmektedir. Bu alanda standartlaştırma gerekse de çok mümkün olmamış, AB'nin dayandığı serbest rekabet ve malların serbest dolaşımı politikalarının istenen düzeyde uygulanmasına mani olmuştur. Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) 1988 yılında Birleşmiş Milletlere bağlı olarak faaliyet gösteren iki uzman kuruluş olan Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından, iklim değişikliği konusunda mevcut bilimsel, teknik ve sosyo-ekonomik bilgi ve çalışmaların değerlendirilmesi, bilimsel çıktılar ışığında iklim değişikliğiyle mücadele ve iklim değişikliğine uyum konularında karar vericilere yol göstermek amacıyla kurulmuştur (tarimorman.gov.tr).

2003 senesinde AB'ye aday ülke statüsüne geçen ülke olarak, AB ile uyum süreci Türkiye'deki çevre politikalarını da etkilemiştir. AB Müzakereleri bağlamında "Çevre ve İklim Değişikliği" faslı, 21 Aralık 2009 tarihinde Brüksel'de gerçekleşen hükümetler arası Konferans'ta açılmıştır (TC Dışişleri Bakanlığı). Çevre sektörünün uyumlaştırma süreci, yalnızca çevreyle ilgili mevzuatın uyumlaştırılmasını, uygulanmasını, gereken yaptırımların ve cezaların uygulanmasını değil, kurumsal yapının yeniden şekillendirilmesini de içermektedir. AB çevre uyum sürecinde kısa, orta ve uzun vadede gerçekleştirilmesi gereken çalışmalar hem Türkiye, hem de AB'nin öncelikleri açısından değerlendirilmektedir. Esasen genel hatları itibarıyla bakıldığında, Türkiye ve AB'nin çevre politikası öncelikleri örtüşmektedir. Mesela, uygulamalar ve yatırımlar safhasında akılcı önceliklendirmelerin yapılması bu durumun kesintisiz olarak sürdürülmesidir. Bu süreçte Türkiye tarafından yatay mevzuat ile hava kalitesi, atık yönetimi, su kalitesi, doğa koruma, endüstriyel kirlilik kontrolü ve risk yönetimi, kimyasallar yönetimi, genetiği değiştirilmiş organizmalar ve gürültü yönetimi olmak üzere dokuz alanda strateji belgesi hazırlanmıştır. Türkiye aynı zamanda 195 üyesi olan IPCC arasında yer almaktadır.

Yine de Türkiye'de çevre politikalarının oluşturulmaya başlandığı noktada çevre ve kalkınmanın birbirini dışlayan kategoriler olarak ayrı ayrı ele alındığı, aralarında bir üstünlük ilişkisi kurulduğu ve kalkınmanın öncelik sahibi olduğu bir anlam çerçevesinden bahsedebiliriz. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki bu farklı bakış anlaşılır bir nedendir. Türkiye'nin iklim değişikliği politikası, sanayileşme hamlesini 20. yy'da başlatan ülkenin atmosferdeki sera gazı oranının artışında tarihsel bir sorumluluğu bulunmadığı, her bir ülkenin sera gazı emisyonlarına katkısına paralel olarak geliştirilecek "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesi çerçevesinde üzerine düşen görevi yapacağı yönündedir.¹ Sonuç olarak, bugün 'Avrupa'nın havası en kirlili 15 şehri' listesinde Türkiye'den 3 il (Çorum, Erzurum, Düzce) bulunmaktadır (EuroNews, 2021).

Diğer taraftan, temiz enerji üretimi ve tüketimi konusunda daha uyumlu politikalar göze çarpar. Avrupa Birliği 11 Aralık 2019 tarihinde, enerji, iklim değişikliği, tarım, biyolojik çeşitlilik, ulaşım, sanayi gibi alanlarda yeşil dönüşüm odaklı kapsamlı bir kalkınma stratejisi olarak Avrupa Yeşil Mutabakatı'nı (European Green Deal) açıklamıştır. İklim değişikliği ve çevre tahribatını engellemeyi amaçlayan Mutabakat'ın en dikkat çeken hedeflerinden biri 2050 yılında net sera gazı emisyonlarının sıfıra indirilmesidir. Bu kapsamda Avrupa Birliği, 1990 yılına kıyasla 2030 yılında net sera gazı emisyonlarını en az %55 azaltmayı öngörmektedir (Dışişleri Bakanlığı). Türkiye'nin bu alanda yaptığı en büyük yatırımlar yenilenebilir enerjiye yöneliktir. Türkiye'nin rüzgar enerjisi kurulu gücü, 2006'da 60 MW iken; 2010'dan 2023 Ocak tarihine kadar 1300 Megawatt'tan 11944 MW'a çıkmıştır (TÜREB, 2023). Türkiye güneş enerjisi kurulu gücü ise, Mart 2023 sonunda 9794 MW değerine ulaşmıştır (TEİAŞ, 2023).

Yeşil enerjiye yapılan bu yatırımlara rağmen, hızlı nüfus artışı ve 2011 senesinden beri artan göç, enerji ihtiyacının doğal kaynaklarla karşılanmasını zorlaştırmaktadır. Artan sanayileşme, araç sayıları ve çevre ile uyumsuz şehircilik politikaları da hava kirliliğini beraberinde getirmektedir. Bu koşullar altında, gençlerin çevre ile ilgili davranışları, iklim değişikliğine yönelik algı ve tutumları önem kazanmaktadır.

¹ World Wide Fund for Nature, "Türkiye'nin İklim Politikası", https://www.wwf.org.tr/ne_yapiyoruz/iklim_degisikligi_ve_enerji/iklim_degisikligi/kuresel_iklim_degisikligi_ve_turkiye/turkiyenin_iklim_politikasi/

2. VAKA ANALİZİ: GENÇLERDE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ALGISI VE TUTUMLARI

2.1. Araştırmanın Önemini ve Yöntemi

Peki 2000'lerin başından beri daha sık dile gelen iklim değişikliği olgusu ve ülkelerin deĐiŐen çevre politikaları, gençlerde bu konuya yönelik nasıl bir algı ve tutum geliŐtirmiŐtir? Çevre politikaları, Türkiye'nin sorunları arasında ne kadar öncelikli görölmektedir? Gençler ekonomik kalkınma vs. çevrenin korunması sorunsalında nerede durmaktadır?

Nisan 2014'te Gallup Poll tarafından yayınlanan ankette her 4 Amerikalı vatandaŐtan 1'inin küresel ısınma konusunda herhangi bir endişe duydukları görölmüŐtür (Gallup Poll, 2014). Ancak su ve hava kirliliği, orman yangınları gibi diğer çevre sorunları hakkında endişe artmıştır. İklım değişikliği aÇısından kırılganlığı yüksek bölgede yer alan ülkelerden biri de Türkiye'dir (Şen, 2013). Bu sebeple Türkiye iklim değişikliğinin olası etkileri aÇısından risk grubundaki ülkeler arasında gösterilmektedir (Demirbaş ve Aydın, 2020; Turan, 2018). Türkiye iklim değerlendirmesi raporuna göre, 2020 yılı 984 ekstrem olay ile ekstrem hava olaylarının en fazla yaŐandığı yıldır. 2020 yılında kaydedilen ekstrem olayların çoğu %30 ile Őiddetli yağış/sel, %27 ile fırtına ve %23 ile dolu olmuştur. Diğer olaylar ise %7 ile yıldırım, %5 ile kar, %2 ile heyelan, don ve %1 ve daha az oranlarda ığığ, orman yangını, kum fırtınası, yüksek sıcaklık ve sis olarak gerĐekleŐmiŐtir. Yine aynı raporda ekstrem hava olaylarında özellikle son yirmi yılda artış eğilimi olduğu vurgulanmıŐtır (Tarım ve Orman Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2021, aktaran, Gezen ve İlhan, 2021: 196).

İklım Haber ve Konda Araştırmanın, 2018'den bu yana her yıl Türkiye için yaptığı anket ıalışmasındaki veriler ise iklim değişikliği konusundaki kaygının ne derece artmıŐ olduğunu bizlere göstermektedir. Araştırmaya göre toplumun yüzde 83'ü iklim deĐiŐikliĐinden endişeli ve toplumun yüzde 82'si ise Türkiye'nin iklim değişikliğiyle mücadelede yeterli ıabayı göstermediğini düşünmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların yüzde 78'i iklim değişikliğinin insan faaliyetlerinin sonucunda ortaya ııktığını belirtmiştir.

Türkiye'de çevre politikaları ve iklim değişikliği üzerine yapılan ıalışmalar konuyu çoğunlukla AB ile Türkiye'deki mevzuat uyumu (Talu, 2000; Turan, 2010); Türkiye'nin çevre politikalarının yerel yönetimlerdeki uygulamaları (Bozkurt, 2012; Toprak, 2006); çevreyi koruyan politikaların ekonomiye etkisi (Can, 2016); çevreye duyarlı toplumsal eylemler (Yıldırım, 2021); enerji güvenliği (Yılmaz, 2023); çevre sorununa dair söylemler (Orhan, 2015) temelinde ele almıştır. Bu ıalışmalarda Türkiye'deki çevre temelli sorunlar, politikalar, söylemler ve uygulamalar dile getirilirken, konu bireysel değil ulusal temelde ele alınmıŐ, vatandaşlar olaylara yön verme yetisi bulunmayan pasif gruplar olarak incelenmiŐtir. Bu anlamda iklim deĐiŐikliĐinden daha çok etkilenmesi beklenen bireylerin ve özellikle gençlerin, kendi hayatlarını etkileyecek olan bu alanda, daha aktif ve katılımcı olarak karar alma sürecinde yer almaları beklenirken, aktif birer aktör olarak dikkate alındıkları ıalışmalara ihtiya ı vardır. Ek olarak, Türkiye'deki çevre politikaları ile ilgili literatür incelendiğinde, ampirik ağırlıklı ıalışmaların yetersiz olduğu görölmüŐtür.

Diğer bir önemli nokta, bu ıalışmalarda teorik temel ile vakaların ilişkisi göz ardı edilmiŐtir. Önceki ıalışmalar konuyu daha çok kamu politikaları ekseninde ele alınmıŐ, ama sosyal bilimlerde öne ııkan 'Baumann'ın güven; Inglehart'ın değerler dönüşümü ve Giddens'ın eylem paradoksu' teorileri kapsamında deĐerlendirilmemiŐtir. Çevre politikaları alanında teori ve yöntembilim aÇısından daha kapsamlı ve sosyal bilimlerin farklı alanlarını birleŐtiren ıalışmalara ihtiya ı vardır. Dünya Değerler Anketi'nin (World Values Survey, WVS) Türkiye'de gerĐekleŐtirdiĐi 2018 anketine göre Türkiye'deki katılımcıların sadece %14'ü insanların çoğuna güvenilir derken, dikkatli olmak gerekir diyenlerin oranı %84'tür. Bireylerin algı ve tutumlarını incelemek ve politikaların uygulanabilirlik boyutlarını anlamak için 'güven' gibi toplumsal ve kurumsal yapıların yanı sıra, değerlerin dönüşümü gibi küresel faktörleri de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Bu sebeple bu araştırma, Türkiye'de eğitim seviyesi yüksek 18-40 yaş grubunda yer alan kişilerle anket ıalışması yaparak, hem teorik hem de yöntem aÇısından literatürdeki bu boşluğu doldurmayı ama ılamaktadır. Bunu yaparken odaklandığı araştırma soruları Őunlardır: 1. Gençler eğitim hayatlarında çevre ile ilgili dersler almakta mıdır? Bu derslerin etkisi algıları deĐiŐtirmekte midir? Çevre ile ilgili başka ne tür eğitimler eklenebilir? 2. Ekonomik büyüme için çevrenin korunması göz ardı edilebilir mi? 3. İklım

değişikliğinin etkileri en çok hangi alanda hissedilmektedir? 4. İklim değişikliği gençlerde ne kadar endişe yaratmaktadır? 5. Çevre sorunları insan kaynaklı mı yoksa küresel bir sorun olarak mı görülmektedir? 6. Bireysel olarak ne tür önlemler alınmakta ve geleceğe yönelik ne tür riskler öngörülmektedir?

2.2. Araştırma Yöntemi ve Çalışma Grubu

Bu çalışmadaki bağımlı değişken, yani araştırmanın incelediği olgu olan gençlerdeki iklim değişikliği algısı üzerinde bağımsız değişkenlerin toplumsal güven, kurumlara güven, değerler, demokratik katılım, ekonomik gelişmişlik, bireysel hane geliri, gibi kriterlerin etkisini ölçmektir. Araştırmanın hedeflediği soruları cevaplandırmak amacıyla Türkiye’deki lise ve üzeri eğitim almış ağırlıklı olarak öğrencilerden oluşan 76 katılımcı ile yüz yüze ve online anket ile Mayıs-Haziran 2023 tarihleri aralığında görüşme yapılmıştır. 6 Şubat 2023 Türkiye depremleri nedeniyle üniversitelerde dersler hibrid şekilde işlendiği için, bu ikili yöntem uygun görülmüştür. Öğrenciler grup içinde cinsiyet dağılımı gözetilerek seçilmiştir. Öğrencilerin bir kısmının lisansüstü eğitim aşamasında olması da gözetilecektir. Böylece üniversite eğitiminin farklı aşamalarıyla ilgili deneyimler hakkında bilgi sahibi olmanın yanı sıra üniversite eğitimi sonrası deneyimler ve tercihlerle ilgili olarak da veri toplamak mümkün olacaktır. Bunlar dışında katılımcıların yaşadıkları bölge, medeni durum ve ekonomik durumları gibi farklı kriterler çerçevesinde bir analiz yapma imkânı da sağlamaktadır.

Katılımcılara hâlihazırda irtibat içinde bulunan öğrenciler aracılığıyla ve kartopu yöntemiyle ulaşılmıştır. Bu sayede homojen bir katılımcı profili sağlanarak, gençlerde iklim değişikliğine karşı tutumu ve algıyı anlamamızı kolaylaştırmıştır. Araştırmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Kapalı uçlu sorular SPSS programı ile kodlanmış ve cevapların literatürde ele alınan teoriler ışığında derinlemesine analizi yapılmıştır. Dayanılan teori çerçevesinde oluşturulan ve yarı-yapılandırılmış sorular içeren anket çalışması 4 bölümden ve alt temalardan oluşmaktadır:

1. **Katılımcıların genel özellikleri:** cinsiyet, okudukları bölüm, yaş, medeni durum, çalışma ve gelir durumları. Çevre politikalarına dair sahip olduğu eğitim ve bilgi durumu.
2. **İklim değişikliği ile ilgili sorular:** sorunlar, algılar, endişeler, etkiler.
3. **İklim değişikliğine yönelik önlemler ve sorumluluklar:** Ekonomik büyüme mi çevrenin korunması mı, mevcut ve geleceğe yönelik riskler. İlgili STK veya eylemlere aktif katılım seviyesi.
4. **Gelecekle ilgili rolleri:** Gelecekle ilgili öngörüler.

Anket çalışmasında yer alan 43 erkek, 33 kadın toplam 76 katılımcıdan yüzde 44,7’si 18-24 yaş aralığında, yüzde 55,3’ü 25-40 yaş grubundadır. Hedef grup olarak katılımcılar eğitim seviyesi yüksek bireyler arasından belirlenmiştir. 76 kişiden yüzde 17,1’i lise, yüzde 59,2’si üniversite ve yüzde 23,7’si yüksek lisans ve üstü eğitim derecelerine sahiptir. Bu doğrultuda katılımcıların yarısından fazlası “eğitim hayatı boyunca çevrenin korunması ve/veya iklim değişikliği konulu ders” aldığını belirtirken, üniversite dışında bu alanda eğitim ve bilgisini artıranların oranı da yüzde 32,9’dur. Bu bilgiler ışığında araştırma önemli bulgular ortaya koymuştur.

2.3. Bulgular

2.3.1. İklim Değişikliğine Yönelik Endişe Boyutu

Katılımcılara öncelikle Türkiye’de en büyük sorun olarak hangi olguyu gördükleri sorulmuştur (Tablo 1). Bu soruya cevap olarak gençlerin %53,9’u Ekonomik sorunlara işaret ederken, %13,2’si (10 kişi) Göç meselesinin altını çizmiştir. Çevre Kirliliği ise İnsan Hakları ihlali ve toplumsal kutuplaşma ile birlikte üçüncü önem derecesinde değerlendirilmiştir. Göç sorunu da hızlı ve kontrolsüz nüfus artışı yarattığı düşünüldüğünde, ekonomi ve çevre ile ilgili sorunlardan bağımsız değildir. Bu durum bizlere genç nüfus için (toplumun genelinde olduğu gibi) ekonominin önemli yer tuttuğunu; ancak çevre kirliliğinin de göz ardı edilmemesi gereken bir ülke sorunu olduğunu göstermektedir.

Tablo 1.Şu an Size göre Türkiye'nin En Büyük Sorunu Nedir?

	Sayı	Yüzde
Çevre Kirliliği	5	6,6
Ekonomi	41	53,9
Pandemi	2	2,6
Kadına Şiddet	1	1,3
İnsan Hakları İhlali	5	6,6
Terör	3	3,9
Kutuplaşma	5	6,6
Göç	10	13,2
Eğitim	3	3,9
Diğer	1	1,3
Toplam	76	100,0

Bu nedenle, katılımcılardan 66'sının (yüzde 86,8) iklim değişikliği hakkında endişe duyduğunu belirtmesi şaşırtıcı değildir. Bu oran yukarıda verilen Konda Araştırması verileri ile örtüşmektedir. Endişeli olduklarını belirten grubun endişe seviyesi ise oldukça yüksektir (1-5 skalasında 3 ve üzeri %85,6). Bu durum ekonomi ve çevre ile ilgili sorunları birbirine karşıt değil, ama birlikte ele alan, gençlerde bu endişeleri gidermeyi hedefleyen kamu politikalarının planlanmasının ve eyleme geçirilmesinin önemini göstermektedir.

2.3.2. Bireysel vs. Toplumsal Sorumluluklar ve Güven

Yukarıda WVS verileri sunulduğu üzere, Türkiye'de vatandaşlarının birbirlerine duydukları güven düşüktür. Güven düşüklüğu farklı alanları etkilerken, farklı davranışlar geliştirilmesine de yol açar. Robert D. Putnam'a göre sosyal sermaye (*social capital*), “bireyler arasındaki bağlantılar - sosyal ağlar ve bunlardan kaynaklanan karşılıklılık ve güvenilirlik normları” anlamına gelir (Putnam vd., 1993). Putnam ve takipçilerinin görüşüne göre sosyal sermaye, demokrasiyi inşa etmek ve sürdürmek için kilit bir bileşendir. Güven duygusu artıkça, ticaret hacmi yani ekonomik sermaye de büyümektedir. Siyasal etki olarak, sosyal sermaye azaldıkça hükümete ve kurumlara güven de azalmakta, bireylerin sisteme katılma istekleri de törpülenmektedir. Oysaki Bauman'a göre (2014: 32), yaşam politikasının merkezinde derin bir güvenlik arzusu bulunmaktadır.

Peki, yaşadığı toplumdaki diğer bireylere ve kurumlara güvenmeyen bireyin çevrenin korunması konusunda nasıl bir davranış sergilemesi beklenilir? Eğer Covid-19 pandemi döneminde olduğu gibi bireyin sağlığını ve yaşamını doğrudan etkileyen bir durum söz konusuysa, birey (maske ve sosyal mesafe gibi) kendi önlemlerini alacaktır. Eğer beklenen risk belirsiz ise, daha uzun bir zaman için söz konusuysa, birey endişe duysa ve bilinç kazansa da, eylemi daha çok başka kişilerin gerçekleştirmesini bekler. Böylece bir maliyet ödemedi, diğer bireylerin eylemlerinin olumlu sonuçlarından yararlanır. Ekonomi bilimindeki hazır konucu (*free rider*) pozisyonunda kalır.

Katılımcılar için iklim değişikliğinden hemen hemen aynı oranda endüstriyel sektör ve insanlar sorumludur (Tablo 2). Bu cevap sorumluluğu iş sektörü ve vatandaşlar arasında bölüşürmektedir. Daha uzun süreli etkileri olan şehirleşme ve nüfus artışı daha az oranla söylenmiştir. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) küresel iklim değişikliğinin ana nedeninin sera gazı emisyonlarında insan faaliyetleri sonucunda gözlenen artış olduğunu ortaya koymuştur. Başta kömür olmak üzere fosil yakıtların yakılması, atmosferdeki karbondioksit oranının artmasındaki ana sorumludur. IPCC'ye göre 2004 yılındaki insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının %56'sı fosil yakıt kullanımında ortaya çıkan karbondioksit aittir. Ormansızlaşma da %17'lik bir paya sahiptir. Ankete katılan gençler ise fosil yakıtların etkisini en az olarak belirtmişlerdir. Bu fosil yakıtlar üzerine bilginin de eksik olmasından, veya bu etkinin de insan kaynaklı olarak değerlendirilmesinden ortaya çıkmış olabilir.

Tablo 2. İklim Değişikliğinin en çok neden kaynaklığını düşünüyorsunuz?

	Sayı	Yüzde
Endüstriyel bir sorun	27	35,5
İnsan kaynaklı	26	34,2
Şehirleşme	8	10,5
Fosil Yakıtlar	5	6,6
Nüfus artışı	10	13,2
Total	76	100,0

İklim değişikliğinin en çok etkilediği alanlar sorulduğunda ise (Tablo 3) hemen hemen her şık önemli oranda işaretlemiş olmasına rağmen, ilgi çekici şekilde müsilajın daha az iklim değişikliği ile ilişkilendirilmiştir. Bu tercihte müsilajın daha küçük bir bölgede ve kısa süreli etkisinin görülmesi neden olmuş olabilir. Pandemi ise küresel bir olgu olsa da iklim değişikliğinin en az etkisi olduğu düşünülen bir alandır. Diğer yandan küresel ısınma ve orman yangınları hem küresel hem tekrarlanan boyutları ile daha çok etkilenmektedir. Katılımcılar kısaca hava olaylarını (sel, fırtına, yükselen sıcaklık, su kıtlığı) daha yüksek oranla iklim değişikliği ile ilişkilendirmektedirler.

Tablo 3. İklim Değişikliğinin Etki Alanları

	Katılıyorum	Katılmıyorum
Orman yangınları	65	10
Müsilaj	53	21
Su kıtlığı	63	11
Pandemi	15	58
Sel ve heyelanlar	58	13
Fırtına ve yağış düzensizliği	64	9
Küresel ısınma	67	7

Katılımcıların %75'i iklim değişikliği konusunun yeterince gündeme gelmediğini belirtmiştir. %14,5'u (11 kişi) bilmiyorum derken, sadece 7 kişi gündeme geldiğini söylemiştir. Bu soruda önceden alınan eğitim ve bilgiye göre farklılık oluşması dikkat çekicidir. Üniversitede iklim değişikliği veya çevre üzerine eğitim alanlar, daha az gündeme geldiğini belirtirken (%84), almayanların yüzde 66'sı gündeme gelmediğini belirtmiş ve 27,8'i bilmiyorum demiş. Yine partilerin çevre konusunu gündemlerine alıp almadığı sorusunda, eğitim alanlar ve almayanlar arasında %56 ve %43 tercih farkı bulunmakta. Bu sonuç göstermektedir ki eğitim almamış olanlarda bilmiyorum diyen daha çok ve hem farkındalık hem de denetleme daha azdır.

Tablo 4. İklim değişikliğine yönelik önlem alması gereken ilk 3 aktör

	Seçildi	Seçilmedi
Uluslararası kuruluşlar	72,2%	27,8%
Devletler	85,5%	14,5%
Belediyeler	41,5%	58,5%
STK	23,8%	76,2%
Bireyler	70,1%	29,9%
Üniversiteler	24,6%	75,4%

İklim değişikliğine yönelik önlem alması gereken ilk 3 aktörün belirtilmesi istenildiğinde (Tablo 4), yine devlet ve bireyin ortak sorumlulukları göze çarpmaktadır. Diğer yandan devletlerin ve uluslararası kuruluşların, küresel bir sorunla daha etkili baş edebileceği düşüncesi ile, bu aktörlerin daha çok ön plana çıktığı görülmüştür. Konu üzerine bilgi ve farkındalık üreten STK'ları ve üniversitelerden işaretleyenlerin oranı ise %25'ten azdır.

Peki bireyler, devletler ve uluslararası örgütlerden nasıl önlem alması beklenilmektedir? Çevre kirliliğine karşı günlük hayat tarzınızda değişiklik yaptınız mı? sorusuna gençlerin %60'a yakını 'evet' cevabını vermiştir. Bu bireysel önlemlerin hangileri olduğu sorulduğunda ise (Tablo 5), en çok toplu taşıma kullanımı ve enerji israfının azaltılması seçenekleri (%80 üstü) tercih edildiği görülmektedir. Bu şıklar aynı zamanda gençlerin ekonomik kaynakları/sınırlılıkları ile de ilgilidir. Geri dönüşüme katkıda bulunduğunu söyleyen ve plastik kullanımını azalttığını belirtenlerin oranı da yüksektir. Bu oran daha yüksek yaş grubu için teşviklerle de artırılabilir.

Tablo 5. Çevre kirliliğine karşı günlük hayatınızda bireysel olarak ne tür önlemler alıyorsunuz?

	Evett	Hayır
Geri dönüşüm için atıkları ayırıyorum	61,8%	38,2%
Eski ürünleri yeniden değerlendirmeye çalışıyorum	62,7%	37,3%
Enerji israfını azaltmaya çalışıyorum	85,5%	14,5%
Toplu taşıma kullanıyorum	80,3%	19,7%
Plastik kullanmamaya çalışıyorum	50,0%	50,0%
Çevreyi kirletenleri uyarıyorum	62,7%	37,3%
Çevremde bu konuda farkındalık oluşturmaya çalışıyorum	52,0%	48,0%
Çevre dostu ürünleri tercih ediyorum	58,1%	41,9%
Çevre ile ilgili eylemlere/protestolara katılıyorum	8,0%	92,0%

Katılımcıların %50den fazlası bu konuda farkındalık oluşturmaya çalıştığını ve çevreyi kirletenleri uyardığını belirtse de, daha aktif olarak çevre ile ilgili eylemlere katıldığını belirtenlerin oranı %8'dir. Doğrudan ilişkili olarak gençlerin sadece %7,9'u herhangi bir çevre örgütüne veya faaliyetine üye olduğunu belirtmiştir. Bu bizlere bu alanda doğrudan katılımın, örgütlenme ve aidiyet duygusu ile ilişkili olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir.

2.3.3. Ekonomik Büyüme vs. Çevrenin Korunması

Çalışmanın odaklandığı diğer bir konu ise devletlerin ve gençlerin, ekonomik büyüme ve çevrenin korunması tercihlerinin eğilimidir. Ekonomik büyüme sağlanırken, çevreye dair politikalar önleme ve işbirliği çerçevesinde nasıl ele alınmalıdır? Dünya genelinde en sık kullanılan ekonomik araçların başında çevre vergileri gelmektedir. Bu politika "kirleten öder" prensibinin daha yaygın kullanılmasına katkı sağlamaktadır. Çevre sorunlarına karşı devlet tarafından alınabilecek önlemleri sorduğumuzda en yüksek oranda yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelme ve geri dönüşümün artırılması seçenekleri tercih edilirken, teşvik etme yerine cezalandırmanın daha etkili bir önlem olarak seçildiği dikkat çekmiştir. Bu sonuç da 'kirleten öder' politikası ile uyumludur. Bunun yanında kirletmemeyi sağlayan konu ile ilgili eğitimlerin artırılmasını ve plastik tüketiminin azaltılmasını işaret edenler de vardır. Bireysel önlem olarak en çok toplu taşıma kullandıklarını söyleyen gençler (bkz. Tablo 6), şaşırtıcı şekilde bunun özendirilmesini etkili bir önlem olarak görmemektedir.

Tablo 6. Çevre sorunlarına karşı nasıl önlemler alınabilir? (en etkili 3)

	Seçildi	Seçilmedi
Geri dönüşüm	44 (64,7%)	24 (35,3%)
Teşvik etme	25 (37,9%)	41 (62,1%)
Cezalandırma	36 (52,2%)	33 (47,8%)
Tüketimde plastik kullanımının azaltılması	29 (43,3%)	38 (56,7%)
Eğitimle farkındalığın artırılması	35 (50,7%)	34 (49,3%)
Yenilenebilir kaynaklara yönelmek	50 (73,5%)	18 (26,5%)
Toplu taşımanın özendirilmesi	13 (21,3%)	48 (78,7%)

En etkili önlem olarak yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmek gerektiğini belirten gençlerin yüzde 80'e yakını "Ekonomik büyüme adına çevrenin korunması göz ardı edilebilir" ifadesine katılmadığını belirtmiştir. Ekonomik sorunu Türkiye'nin en büyük sorunu olarak belirten bu grup (bkz. *Tablo 1*) için, ekonomik büyüme önemlidir ama çevreye zarar vermeyecek araçlar ve politikalarla bunun gerçekleştirilmesi istenilmektedir. Temiz enerji için tarım arazilerinin kullanılabilirliği belirtilmişken, gençlerin %76,3'ü de "iş imkânı yaratmak adına çevrenin korunmasının" göz ardı edilemeyeceğini söylemiştir. Katılımcıların %81,6'sına göre, iklim değişikliğinde insan faktörü birincil sorumludur, diğer bir deyişle bu doğal bir süreç olarak gelişmemiştir. Bu bireysel sorumluluğun bilinciyle, gençlerde çevrenin korunmasına yönelik duyarlılığın oldukça yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 7. Aşağıdaki ifadelere katılıyor musunuz?

	Katılıyorum	Katılmıyorum
Ekonomik büyüme adına çevrenin korunması göz ardı edilebilir.	21,3%	78,7%
İş imkanı yaratmak adına çevrenin korunması göz ardı edilebilir.	23,7%	76,3%
İklim değişikliğinde insan faktörü birincil sorumludur	81,6%	18,4%
Temiz enerji için tarım arazileri kullanılabilir.	56,0%	44,0%

2.3.4. Siyasal Boyutu: Partilerin çevre politikaları oy tercihini etkiliyor mu?

Çevre politikaları ile ilgili en çok gündem yaratan siyasi örgütlenmeler şüphesiz çevre örgütleridir. Ancak, katılımcıların büyük bir oranı bu örgütlerin faaliyetlerini yeterli görmediğini belirtmiştir (%90,8). Her ne kadar son zamanlarda çevre hareketlerinin arttığına dair yarı yarıya bir dağılım olsa da, katılımcıların yüzde 65,8'i son zamanlar Türkiye'de çevre ile ilgili farkındalık artmadığını söylemiştir. Diğer bir deyişle, çevre örgütlerinin ve faaliyetlerinin yeterince farkındalık yaratmadıkları düşünülmektedir. Gençlerin büyük bir oranı ise iklim değişikliği ve çevre kirliliği alanlarında devletin gerekli önlemleri almadığını ifade etmiştir. Bunda en büyük etken çevre kirliliği konusunda daha çok projeler yapılırsa da, betonlaşmanın da arttığı düşüncesidir.

Tablo 8. Aşağıdaki ifadelere katılıp katılmadığınızı söyler misiniz?

	Katılıyorum	Katılmıyorum
Son zamanlar Türkiye'de çevre ile ilgili farkındalık arttı	34,2%	65,8%
Son zamanlarda çevre hareketleri arttı	50,0%	50,0%
İklim değişikliği konusunda devlet gerekli önlemleri almaktadır	15,8%	84,2%
Çevre kirliliği konusunda devlet gerekli önlemleri almaktadır	20,0%	80,0%
Çevre kirliliği konusunda projeler artmıştır	57,3%	42,7%
Son zamanlarda Türkiye'de betonlaşma arttı	94,7%	5,3%

Katılımcılar, çevre konusunda siyasi partilerinde yeterince politika üretmediğini düşünmektedir. Gençlerin sadece %22,4'ü Türkiye’de siyasi partilerin çevre konusunu gündemlerine aldıklarını belirtmiştir. Yüzde 27,6 ise bilmediklerini söylemiştir. Inglehart’ın yukarıda değinilen çalışmasında çevrenin korunması gibi post-materyalist unsurların genç nesil için öneminin altı çizilse de, partiler bu konuda fark yaratacak bir söylem ile akıllarda kalmamaktadır.

Batı ülkelerinde Yeşiller partileri seçmen tabanlarını genişletmektedir (Inglehart, 1977). Almanya’da koalisyon ortağı olurken, kimi yerde iktidarda olmasalar da mecliste bulunmaları denge faktörü açısından önemli görülmüştür (Orit, 2005; Cox, 1997). Anketimize katılan gençlerden “çevre kirliliği üzerine ciddi önlemlerin alınması için Yeşiller Partisi’ne mecliste ihtiyaç gerekmez” argümanına yüzde 38,2 destek çıkarken, yüzde 33’ü katılmadığını belirtmiş, yüksek bir oranla yüzde 28,9’u ise bilmiyorum şikkını işaretlemiştir. Türkiye’de sol partiler içerisinde 1980’lerden itibaren alt birimlerde örgütlenmeler olsa da, Türkiye'nin ilk Yeşiller Partisi 1988 yılında Celal Ertuğ liderliğinde kurulmuştur; Ancak kuruluşundan kısa süre sonra partide kadrosuzluk ve örgütsüzlükle beraber baş gösteren bir liderlik problemi ortaya çıkmıştır. Sonrasında 1990’larda kurulan bu partilerin yine ÖDP gibi sol partilerin altında seçimlere girdiği gözlenmiştir (Yasa, 1993). 21 Eylül 2020 tarihinde Yeşiller Partisi, Türkiye’de üçüncü kez kurulmuştur. Kamuoyunda da yer bulduğu üzere Yeşiller Partisinin belgeleri 2020 de İçişleri Bakanlığına gönderilmiş ancak henüz bir cevap alınamamıştır. Bu yüzden partinin resmi olarak kurumsallaşmamasından dolayı katılımcıların ‘bilmiyorum’ seçeneğine yönelmeleri anlaşılır bir durumdur. Diğer yandan, gençlerin önemli bir oranının da bu tür partilere ihtiyaç olduğunu belirttiğini unutmamak gerekir.

Tablo 9. İklim değışikliğı ve siyaset üzerine yapılan yorumlara katılıp katılmadığını belirtiniz.

	Katılıyorum	Katılmıyorum	Bilmiyorum
Çevre konusunda önlemler için partiler değil STK’lar daha etkilidir.	56,6%	14,5%	28,9%
Çevre konusunda önlemler için Greta Thunberg gibi aktivistler daha etkilidir.	38,2%	32,9%	28,9%
Çevre konusunda gerekli duyarlılıkları göstermeyen ülkelere yaptırım uygulanmalıdır.	76,3%	13,2%	10,5%
Çevre konusunda gerekli duyarlılığı gösteren ülkelere maddi yardımda bulunulmalıdır.	71,1%	17,1%	11,8%

Son olarak STK’lar ve siyasi partilerin etkinliklerinin karşılaştırılması istenildiğinde, gençlerin ilgili STK’ları daha aktif bir aktör olarak gördüğünü fark ediyoruz. Greta Thunberg gibi genç aktivistler radikal çıkışları ile gündem yaratabilse de, bireysel çabalar değil kurumsal ve örgütsel faaliyetlerinin yerini tutmaları zor gözüküyor. Gençler ülkeler tarafından çevre konusunda gerekli duyarlılıkların gösterilmesi için cezalandırma ve ödül politikalarının ikisini de desteklese de, yukarıdaki cevapları ile uyumlu şekilde (bkz. Tablo 6) bireysel düzeyde olduğu gibi ülkeler için de yaptırımın daha iyi bir araç olarak görüldüğünü söyleyebiliriz.

SONUÇ

Çevrenin korunması konusu AB gündemine 1970’lerde alınmaya başlarken, Türkiye’nin de bu politikalara dahil olduğu, gelişmekte olan bir ülke olarak ekonomik büyüme ve çevrenin korunması dengesinde şehirleşme ve sanayileşmeyi ön planda tutsa da, AB ve BM protokollerini takip ettiği görülmüştür. Küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda mücadeleyi sağlamaya yönelik uluslararası tek çerçeve olan 1997’de imzalanan Kyoto Protokolü, ülkelerden karbon dioksit ve sera etkisine neden olan diğer beş gazın salımını azaltmaya veya bunu yapamıyorlarsa karbon ticareti yoluyla haklarını arttırmaya söz vermelerini beklemektedir. 2004 yılında BMİDÇS’ye taraf olan ancak uzun süre Kyoto Protokolü’nü imzalamayan Türkiye 30 Mayıs 2008’de Protokolü imzalayacağını resmen açıklamıştır ve 2009’da meclis onayı ile yürürlüğe girmiştir.

Uluslararası protokollere ve politikalara uyum olsa da, çevrenin korunması ve iklim değişikliği alanlarında farkındalık yeterince artmadığı görülmektedir. Bunda toplumdaki bireyler arasındaki güvenin az olması, caydırıcı ve/veya teşvik edici politikaların yetersiz olması gösterilebilir. Çalışma göstermiştir ki, gençler iklim değişikliğinin daha çok insan kaynaklı olduğunu düşünürken ve bireysel bazı önlemler aldıklarını belirtirken, ilgili STK’ların, devletin ve siyasi partilerin bu alanda yeterince faal olmadığının altını çizmektedir. İstihdamın artırılmasının ve ekonomik büyümenin çok önemli olduğu bu grup için, çevrenin korunması da önceliklidir.

Anket çalışmasında doğrudan Kanal İstanbul projesine yönelik bir soru bulunmasa da, araştırma sonuçları 2011’den itibaren her seçim dönemi gündeme gelen ve iktidar ile muhalif partiler/gruplar arasında bir çatışma konusu olan bu projenin gençlerin bu görüşleri dikkate alınarak değerlendirilmesini işaret etmektedir. Proje Doğu Trakya’da planlanan, Karadeniz’i Marmara Denizi’ne ve dolayısıyla Ege ve Akdeniz denizleri Karadeniz’e bağlayan deniz seviyesinde yapay bir su yolu projesidir. 1936’da Montrö Sözleşmesi’nin imzalanmasından bu yana boğazdaki trafik büyük ölçüde arttığı gözlemlenmiştir. Sözleşme, boğazdan geçen deniz trafiğini yönetmek için bazı kısıtlamalar getirirse de ticaret gemilerine serbest geçiş hakkı sağlarken, savaş gemilerinin geçişi kısıtlamalara tabidir (Zorlu-Uğur, 2016). Yeni Kanal İstanbul’un, 20,75 metre derinlik ve 275-350 metre genişlik ile toplam 45 km boyunca İstanbul Boğazı’na paralel ilerlemesi planlanmaktadır. Hükümetin projeyi sunma temel niyeti yılda yaklaşık 43.000 geminin geçtiği İstanbul Boğazı, en dar yeri 698 m olan doğal bir su yolu olmasıdır. Boğazdan geçen gemi sayısının 2070 yılı tahminlerine göre iki katına çıkması ön görülmektedir. Gemi trafiğinde tonajlardaki artış, teknolojik gelişmeler sonucu gemi boyutlarının büyümesi ve özellikle akaryakıt ve benzeri diğer tehlikeli/zehirli maddeleri taşıyan gemi (tanker) geçişlerinin artması, İstanbul üzerinde büyük baskı ve tehdit oluşturmaktadır. Buna ek olarak hükümet projenin hazırlık-inşaat aşamasında yaklaşık 10.000 kişilik istihdam yaratılacağı yönünde argüman sunmaktadır. Cumhurbaşkanı ve AK Parti genel başkanı Erdoğan, “Kanal İstanbul’la İstanbul’un geleceğini kurtarma projesi olarak” baktığını açıklamıştı (BBC Türkçe, 2021).

Kanalın yapılmasına karşı argümanlar ise nüfus artışına yol açacağı, tarihi ve kültürel mirasa zarar vereceği, içme suyu kaynaklarını azaltacağı, orman alanı ve yeşil alanları tahrip edeceği, oradaki canlı hayatı yok edeceği, bölgede balıkçılık gibi sektörleri olumsuz etkileyeceği, proje sonrasındaki inşaatlar sürecinde hafriyat ve trafik sorunlarını yükselteceği, kanal içi kazaların yaratacağı riskler ve ekonomik sorunlara yeni bir yük eklemesi olarak sıralanabilir. Buna ek olarak beklenen İstanbul depremini tetikleme olasılığı olmasa da, olası İstanbul depremi gibi afetlerde hayati önem taşıyan şehre giriş ve çıkışları da sınırlandırabileceği düşünülmektedir.

2011 senesinden itibaren gündeme gelen Kanal Projesi 2019 yerel seçimlerinde İstanbul’un yönetiminin Cumhuriyet Halk Partisi’ne geçmesi ile askıya alındığı düşünülse de, Cumhurbaşkanı Erdoğan 2023 Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimleri öncesinde projenin muhalefet tarafından engellendiğini belirtti ve “Kanal İstanbul’un her iki yakasında da lüks konutlar yapılacak. Pazar günü (28 Mayıs 2023, ikinci tur seçimleri) neticeyi alalım Kanal İstanbul’la ilgili adımları atacağız” dedi. Bu nedenle projenin yapılması merkezi yönetim ve yerel yönetim arasında da bir çatışma konusudur. Bu çalışma göstermiştir ki çevrenin korunması alanında özellikle gençlerde farkındalık yüksektir. Konunun siyasallaştırılmadan ve toplumsal kutuplaşmanın bir parçası yapılmadan farklı görüşler dikkate alınarak ve paydaşların katılımı ile değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Toplumsal güveni inşa etmek ve uzun vadeli uzlaşmacı politikalar oluşturmak ise bireyler, STK’lar, belediyeler ve merkezi yönetim olmak üzere tüm aktörlerin sorumluluğudur.

KAYNAKÇA

- Albay, M. (2023). *Marmara Denizi'nin Müsilaj Sorunu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Bauman., Z. (2014). *Siyaset Arayışı*. çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Budak, S. (2000). *Avrupa Birliği ve Türkiye Çevre Politikası*, Buke Yayınları, İstanbul.
- Bulut, İ. (2017). *İdeoloji olarak sinizm: İklim değişikliği ve Giddens paradoksu*. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Can, F.(2016), Çevre Politikasının Ekonomik Araçları. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Temmuz, 9(3).
- Cox, W. G. (1997). *Making Votes Count*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Demirbaş, M., Aydın, R. 2020. 21. yüzyılın en büyük tehdidi: Küresel iklim değişikliği. Ecological Life Sciences (NWSAELS), 15(4), 163–179.
- Gezer, M. ve İlhan, M. (2021). İklim Değişikliği Endişesi Ölçeği: Türkçeye Uyarlama Çalışması. Ege Coğrafya Dergisi, 30(1), 195-204,
- Giddens, A. (2009). *Sağ ve Solun Ötesinde*. çev. Müge Sözen. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Giddens., A.(2013). *İklim Değişikliği Siyaseti*. çev. Erhan Baltacı. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Giddens., A.(2014). *Modernite ve Bireysel-Kimlik*. çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Say Yayınları.
- Egeli, G. (1996). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Politikaları*. Türk Çevre Vakfı Yayını, Ankara.
- EuroNews (2021). “Dünyanın hava kirliliği haritası: Türkiye'den 3 il ‘Avrupa'nın havası en kirli 15 şehri’ listesinde”. <https://tr.euronews.com/2021/03/16/dunyan-n-hava-kirliligi-haritas-turkiye-den-3-il-avrupa-n-n-havas-en-kirli-15-sehri-listes>
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization: cultural, economic, and political change in 43 societies*. New Jersey: Princeton University Press.
- Konda (2018). İklim Değişikliği Algısı Anketi, <https://konda.com.tr/rapor/3/iklim-degisikligi-algisi>
- National Geographic (2018), “Will Istanbul's Massive New Canal Be an Environmental Disaster?”, <https://www.nationalgeographic.com/science/article/istanbul-canal-project-bosporus-environmental-impacts>.
- Orit, K. (2005). When Moderate Voters Prefer Extreme Parties: Policy Balancing in Parliamentary Elections. American Political Science Review Vol. 99 (2): 185-199.
- Putnam, Robert D., Robert Leonardi, and Raffaella Y. Nanetti (1993). *Making Democracy Work : Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Şen, Ö. L. (2013). Türkiye’de iklim değişikliğinin bütünsel resmi. III. Türkiye İklim Değişikliği Kongresi’nde sunulmuş sözlü bildiri, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, <https://www.hidropolitikakademi.org/uploads/wp/2016/04/T%C3%9CRK%C4%B0YE%E2%80%99DE-%C4%B0KL%C4%B0M->
- TEİAŞ (2023), Türkiye’de Elektrik İletimi Sayılarla İletim İstatistikleri, 2023 Raporu, <https://www.teias.gov.tr/sayilarla-elektrik-iletimi>
- The Economist (2019). The past, present and future of climate change. https://www.economist.com/briefing/2019/09/21/the-past-present-and-future-of-climate-change?utm_medium=cpc.adword.pd&utm_source=google&ppccampaignID=18151738051&ppcadID=&utm_campaign=a.22brand_pmax&utm_content=conversion.direct-response.anonymous&gclid=CjwKCAjwscGjBhAXEiwAswQqNF_EQ82GBbeShR7UD4ivj-Skc-aUff3B0GiIxDzqugDr5R493Cv1hRoChTsQAvD_BwE&gclsrc=aw.ds
- The Economist (2017). What they don’t tell you about climate change. https://www.economist.com/leaders/2017/11/16/what-they-dont-tell-you-about-climate-change?utm_medium=cpc.adword.pd&utm_source=google&ppccampaignID=18151738051&ppcadID=&utm_campaign=a.22brand_pmax&utm_content=conversion.direct-

- response.anonymous&gclid=CjwKCAjwx_eiBhBGEiwA15gLN288bVnbIG-Bil_y_8vDdzaDXUEWEFcGiEgy_OL53gFYYPfxGJwPexoCC6cQAvD_BwE&gclsrc=aw.ds
- The Gallup (2014 Report), Climate Change Not a Top Worry in U.S., <https://news.gallup.com/poll/167843/climate-change-not-top-worry.aspx>
- TÜREB, Türkiye Rüzgar Enerjisi İstatistik Raporu-Ocak 2023, <https://tureb.com.tr/haber/turkiye-ruzgar-enerjisi-istatistik-raporu-ocak-2023/291>
- Talu, N. (2006). *Avrupa Birliği ve Uyum Sürecinde Türkiye'deki Çevre Politikaları*. Çevre Mühendisleri Odası Yayınları, Ofset.
- Turan, E. S. (2018). Türkiye'nin iklim değişikliğine bağlı kuraklık durumu. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 4(1), 63–69.
- TÜSİAD (2002), Avrupa Birliği Çevre Mevzuatına Uyum Süreci, Yayın no: TÜSİA-T2002-9/331, İstanbul.
- World Values Survey (2018), Online Analizler, <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>
- Yasa, M. (1993). *Çevre konusunda halk katılımı: Çevre duyarlılığı grubu Radikal Demokratik Birlik Partisi ve Yeşiller Partisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi.
- Yıldırım, K.(2021). *Çevre Politikalarında Siyasal ve Toplumsal Gündem: Medya Etkisi*. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 23(2), 389-418.
- Yılmaz, Ş. (2023). Facing new security threats in an era of global transformations: Turkey's challenges of energy security, climate change and sustainability. *Turkish Studies*.
- Zorlu-Uğur, H. (2016). Türk Boğazlarının Önemi ve Montrö Sözleşmesi ile Sağlanan Denge Rejimi. *International Journal of Afro-Eurasian Research*, 2, 36-47.